

Licht herstel in Zuid-Drenthe en Noord-Overijssel

Zowel Zuid-Drenthe als Noord-Overijssel zijn dit jaar hard getroffen door de economische neergang. In 2009 krimpt de regionale economie er naar verwachting met respectievelijk 4,7 en 4,1%. De conjunctuur- en exportgevoelige industriesector duwt de regio ver in de min, maar zorgt ook voor een relatief snel herstel. Zo profiteert de regio van een aantrekkelijke wereldhandel. In 2010 trekt de economie in Drenthe en Overijssel weer iets aan.

1. De mondiale economie staat zwaar onder druk. Wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

De Nederlandse economie heeft het zwaar te verduren. In het eerste half jaar van 2009 kromp de economie met 5% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Over heel 2009 krimpt de Nederlandse economie met 4,2%. De stemming van consumenten en producenten verbetert en in het derde kwartaal klimt de economie uit het dal onder leiding van de aantrekkelijke export. De investeringen, huizenprijzen en arbeidsmarkt ontwikkelen zich volgend jaar nog negatief. De economische groei voor geheel Nederland komt voor 2010 uit op een verwachte 0,7%.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2008	2009	2010
Economische groei (BBP)	2,0%	-4,2%	0,7%
Particuliere consumptie	1,3%	-2,9%	-0,3%
Overheidsconsumptie	2,0%	2,6%	2,1%
Bedrijfsinvesteringen	4,7%	-14,8%	-6,6%
Uitvoer	2,7%	-10,7%	2,1%
Werkloosheid*	3,9%	5,0%	7,9%

Bron: ING Economisch Bureau

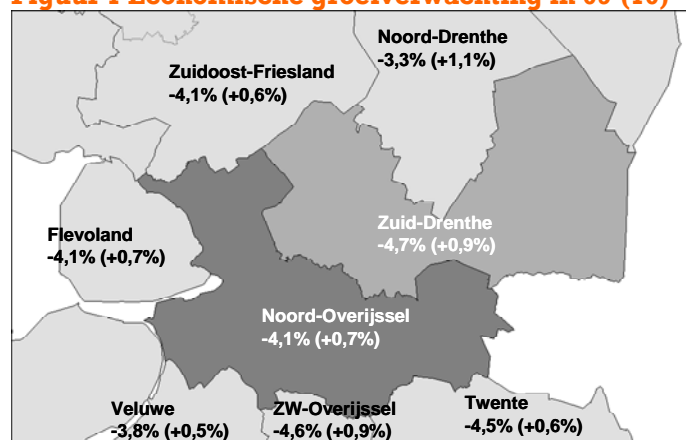
*percentage van beroepsbevolking

2. Veel bedrijven in de regio hebben met vraaguitval te kampen. Slaat de recessie in Zuid-Drenthe en Noord-Overijssel harder toe dan in de rest van het land?

Vooral door de ruime aanwezigheid van de industrie staat de economie van Zuid-Drenthe dit jaar nog zwaarder onder druk dan de meeste andere regio's. Ook in Noord-Overijssel

is relatief veel industrie aanwezig, maar de negatieve impact op de economische groei wordt hier enigszins gecompenseerd door aanwezige overheids- en zorgstellingen. Volgend jaar laten de meeste sectoren weer groei zien waar ook deze regio van profiteert. Zuid-Drenthe profiteert extra vanwege het herstel in de landbouw en industrie en zit boven het landelijk gemiddelde van 0,7% (zie figuur 1). De verwachte groei in Noord-Overijssel is gelijk aan het landelijke cijfer.

Figuur 1 Economische groeiervachting in 09-(10)

Bron: ING Economisch Bureau

3. Staan Zuid-Drenthe en Noord-Overijssel er structureel slecht voor?

Nee, hoewel de crisis de regionale economie weliswaar op zijn grondvesten heeft doen trillen, staat de economie in Zuid-Drenthe en Noord-Overijssel er structureel redelijk voor. Wel is er een kwetsbaarheid vanwege het relatief grote aandeel industrie. Het zal ook zeker jaren duren voordat deze sector qua productie en werkgelegenheid op het oude niveau komt. Een ander probleem is de ondervertegenwoordiging van de zakelijke dienstverlening, toch de structurele groeier binnen de sectoren. Aan de andere kant kent met name Noord-Overijssel een sterke vertegenwoordiging aan overheids-, zorg en onderwijsinstellingen. Ten slotte blijven Noord-Overijssel en (Zuid-)Drenthe aantrekkelijke binnenlandse

vakantiebestemmingen. Belangrijk voor structurele groei is het verbeteren van de infrastructuur in de regio, zoals de provinciale wegen richting Zwolle en rondom Emmen. De aanleg van de nieuwe A37 is wat dat betreft weer een stap in de goede richting.

4. De industrie en transport worden dus het zwaarst getroffen, maar zijn er dit jaar ook sectoren die blijven groeien?

De gezondheidszorg toont zich het meest crisisbestendig. Als enige laat deze sector in 2009 nog een stevige groei zien (tabel 2). Zorginstellingen voorzien in een basisbehoefte waar consumenten en overheid niet of nauwelijks op bezuinigen. De toegenomen financiële onzekerheid leidt daarnaast tot spaarzame consumenten en bedrijven. Dit zet de verkopen in de overige sectoren onder druk. Volgend jaar zal dit afgeremd worden doordat de koopkracht verslechtert.

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2008	2009	2010
Landbouw	2,1%	-2,1%	1,0%
Industrie	-0,7%	-9,7%	2,9%
Bouw	5,9%	-6,1%	-7,1%
Groothandel	1,7%	-6,0%	1,0%
Detailhandel	0,3%	-4,4%	-2,3%
Horeca	-3,1%	-6,0%	-1,0%
Transport & opslag	1,0%	-9,5%	2,7%
Zakelijke dienstverlening	2,6%	-4,4%	0,6%
Overheid	2,2%	0,5%	0,6%
Zorg	3,3%	3,5%	3,0%
Totaal Nederland	2,0%	-4,2%	0,7%

Bron: ING Economisch Bureau

Ondanks zuinigere consumenten realiseren supermarkten dit jaar als enige segment binnen de detailhandel een groei in de omzet. Net als delen van de landbouw profiteren zij van de basisbehoefte waarin zij voorzien.

Zakelijke dienstverleners laten een divers beeld zien. Uitzend- en reclamebureaus hebben de meeste last van de vraaguitval, doordat bedrijven massaal afscheid nemen van tijdelijk personeel en stevig in reclame-uitgaven snoeien. Incassobureaus spinnen daarentegen garen bij de verslechterde betalingsmoraal. De bouw liet als enige commerciële sector in het eerste kwartaal 2009 nog een klein plusje in zien. Niettemin begint de recessie ook daar zichtbaar te worden. Binnen de groothandel worden vooral de exporterende bedrijven – traditioneel juist de groeimotor – hard geraakt. De afhankelijkheid van de wereldhandel speelt hen parten, volgend jaar lijkt echter herstel in aantocht.

5. Is de bodem van het dal voor Zuid-Drenthe en Noord-Overijssel in zicht?

De ommekeer doet het eerst gestand in regio's waar industriële en transportbedrijven een belangrijk aandeel hebben. Voorlop lopen in de teruggang betekent meestal ook voorlop lopen in het herstel. Zeker wanneer dit herstel in het buitenland wordt ingezet. Behalve de bouw zullen alle sectoren in 2010 een periode van sterke krimp achter zich laten. De veelal lange looptijd van bouwprojecten zorgt voor een vertraagd effect op de productie, waardoor dit de enige sector is die in 2010 nog sterker krimpt dan in 2009. De hard getroffen sectoren industrie, transport en groothandel richten zich het eerst op en ontwikkelen zich in 2010 een stuk voorspoediger. De aantrekkende wereldhandel zorgt voor een exportherstel, waar vooral deze sectoren de vruchten van plukken. De oververtegenwoordiging van de industrie vormt voor Noord-Overijssel en Zuid-Drenthe, waar ook delfstoffenwinning oververtegenwoordigd is, een belangrijke bron van versneld economisch herstel in de regio. Wel dient gezegd te worden dat de groei kwetsbaar is en vrijwel volledig afhankelijk van herstel van de wereldhandel. Vanuit de binnenlandse consumptie en investeringen mag geen bijdrage verwacht worden.

6. Vorig jaar was er nog sprake van sectorbrede personeelstekorten. Betekent dit dat het verlies aan banen beperkt blijft?

Nee, de gevolgen van de economische recessie voor de arbeidsmarkt zijn niet gering. Hoewel de somberste prognoses iets minder negatief zijn bijgesteld, lezen we dagelijks berichten over faillissementen en gedwongen ontslagen.

Tabel 3 Ramingen werkgelegenheid per sector

Bedrijfstak	Aantal banen*	Ontwikkeling banen	
	2008	2009	2010
Landbouw	280	-0,8%	-0,7%
Industrie	950	-3,6%	-7,5%
Bouw	510	-1,2%	-5,8%
Groothandel	530	-3,0%	-1,7%
Detailhandel	810	-1,0%	-2,5%
Horeca	355	-2,5%	-5,5%
Transport & opslag	390	-3,8%	-1,0%
Zakelijke dienstverlening	2.100	-4,5%	-2,0%
Overheid	970	0,1%	0,0%
Zorg	1.300	1,1%	0,9%

Bron: ING Economisch Bureau

* Aantal banen van werkzame personen in duizenden

Door vertragende factoren, zoals de deeltijd-WWW, zal het landelijke banenverlies in 2010 groter zijn dan dit jaar. Over beide jaren samen gaan landelijk tussen de 350.000 en

400.000 banen verloren, waarvan circa 26.500 in de provincie Overijssel en een kleine 10.000 in Drenthe. De Noord-Overijsselse economie beslaat qua omvang ruim één derde van de Overijsselse economie, Zuid-Drenthe neemt ruim 60% van de Drentse economie voor haar rekening. Op basis daarvan zou het banenverlies in Noord-Overijssel en Zuid-Drenthe respectievelijk 9.200 en 6.100 bedragen.

7. Overheden hebben actie ondernomen om de gevolgen van de crisis voor de regio te verzachten. Zet dit voldoende zoden aan de dijk?

Om de crisis het hoofd te bieden hebben verschillende overheden besloten om juist nu te investeren. Per hoofd van de bevolking investeert de provincie Drenthe zelfs het meest (versneld en extra) van alle provincies om de crisis enigszins het hoofd te bieden. Overijssel volgt Drenthe op de voet. Deze investeringen zijn natuurlijk welkom, zolang ze maar gericht zijn op structurele versterking van de regionale economie en niet alleen op het opvangen van korte termijn leed. Dat de problemen van de recessie tegelijkertijd kunnen worden opgevangen is mooi meegenomen, zoals bij het naar voren halen van bouwprojecten. De overheid is echter niet bij machte om de afgenomen bedrijfsinvesteringen, in Noord-Overijssel en Zuid-Drenthe tezamen zo'n € 400 miljoen, op te vangen. De provinciale overheid van Overijssel en Drenthe investeren samen zo'n € 130 miljoen, maar dat gaat ook naar Twente, Zuidwest-Overijssel en Noord-Drenthe. Desalniettemin is het te prijzen dat de regionale overheden niet langs de zijlijn blijven staan in deze turbulente tijden.

8. Hoe gaan ondernemers om met de recessie?

Van belang is om het hoofd boven water te houden en tegelijkertijd te profiteren van de marktkansen die zich aandienen. De volgende strategieën kunnen daarbij gehanteerd worden.

Rustig blijven

Wie nog niet op herstel van de markt durft te vertrouwen, zal voorzichtig zijn met het aangaan van nieuwe risico's. Het is van belang om vertrouwen te houden in een zorgvuldig uitgestippelde strategie en bewust gemaakte keuzes. Het is wel zinvol om het gekozen product- of dienstenaanbod periodiek tegen het licht te houden. U doet er goed aan verlieslatende activiteiten of klanten met weinig of onzeker toekomstig winstpotentieel af te stoten. Dit geeft rust, vergroot de focus op kernactiviteiten en geeft de rust die nodig is om nieuwe marktkansen te kunnen verzilveren.

Optimaliseren en kosten reduceren

Ook zijn de economische vooruitzichten verbeterd, in veel markten zal de met de recessie gepaard gaande overcapaciteit nog langdurig overeind blijven. Als dit in uw markt het geval is, ontkomt u soms niet aan verregaande bezuinigingen. Door toekomstscenario's uit te werken kunt u beter inschatten wat verschillende ontwikkelingen voor uw bedrijf

betekenen. Maak ook een 'worst-case-scenario' en inventariseer tijdig de te nemen maatregelen bij de verschillende uitkomsten. Door uw bedrijfsvoering te optimaliseren kunt u uw kosten verlagen, terwijl u uw omzet verhoogt.

Actief acquireren

In concurrerende marktomstandigheden besteden ondernemers terecht veel aandacht aan salesactiviteiten. Er moet wel voor worden gewaakt dat de verkregen omzet ook bij uw bedrijf past. Acquisitie door middel van prijsconcurrentie vormt geen goede basis voor continuïteit in de relatie met klanten. U verliest een klant in dat geval vaak zoals u hem krijgt. Vergeet bovendien uw bestaande klanten niet. Speel in op de behoeften van goede klanten.

Flexibiliseren

Flexibiliteit is een veelomvattend begrip. Maar daarom niet minder belangrijk. Meer flexibiliteit krijgt u bijvoorbeeld door meer aandacht op uw kernprocessen te richten en zaken waar anderen beter in zijn uit te besteden. Het verkorten van doorlooptijden binnen uw bedrijf maakt dat u sneller kunt reageren op een gewijzigde markt vraag. Verder kan een flexibele arbeidsinzet voor grotere wendbaarheid zorgen. Denk bijvoorbeeld aan flexwerkers, ploegendiensten, flexibele jaarroosters en het vergroten van de inzetbaarheid van medewerkers.

Innoveren

Innovatieve bedrijven blijken hogere verkopen te realiseren en efficiënter te werk gaan. De meest succesvolle bedrijven blijven innoveren, ook tijdens een economische neergang. Innovatie is noodzakelijk om meer klanten te krijgen of van die klanten meer opbrengsten te genereren door hen meer toegevoegde waarde te bieden. Samenwerken en partnerschappen zijn vaak bronnen van innovatieve ideeën. Dat kan gaan om het op een nieuwe wijze toepassen van een bestaand product of het ontwikkelen van een nieuw product. Een goed idee vinden is slechts het begin. De fases daarna worden steeds uitdagender zoals het overtuigen van de organisatie, het starten van een experiment en de uiteindelijke implementatie. Ga ook na of u in aanmerking komt voor de steeds ruimhartiger overheidssubsidies voor innovatie.

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Jurjen Witteveen,
Regio-econoom
020 56 34 439

Alex Kuiper
Regio-directeur Business
Banking IJsselland
06 55 39 51 46

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 1 november 2009.

